

بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی (مؤلفه‌های آن) و احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان شهر ساری

باقر ساروخانی^۱

فاطمه هاشم نژاد^۲

چکیده:

هدف کلی پژوهش حاضر بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی (مؤلفه‌های آن) و احساس امنیت اجتماعی در جوانان شهر ساری می‌باشد. روش تحقیق در پژوهش حاضر با توجه به موضوع، اهداف و سؤالات تحقیق توصیفی پیمایش و اسنادی می‌باشد. واحد تحلیل از این تحقیق فرد (جوانان ۲۹-۱۵) شهر ساری می‌باشند. این تحقیق به پیمایش و بررسی نگرش جوانان ۲۹-۱۵ سال شهر ساری به سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین آنان می‌پردازد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه جوانان ۲۹-۱۵ سال شهر ساری تشکیل می‌دهند که تعداد آنان ۶۵۳۲۶ نفر گزارش گردید. براساس نمونه‌گیری کوکران ۱۱۸ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب گردیدند. برای گردآوری اطلاعات در این تحقیق از روش پرسشنامه‌ای و کتابخانه‌ای استفاده گردید. آلفای کرانباخ محاسبه شده برای پرسشنامه‌های سنجش سرمایه اجتماعی (۰/۸۵) و پرسشنامه احساس امنیت (۰/۸۳) بوده است که بیانگر آن است که سؤالات پرسشنامه از هماهنگی و پایایی بالایی برخوردار است. به منظور آزمون فرضیات تحقیق از آزمون آماری ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. در نهایت در بررسی فرضیه‌های تحقیق نتایج ذیل حاصل شده است: بین مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، انسجام اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان شهر ساری رابطه معناداری وجود دارد.

کلیدواژه: سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، انسجام اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی.

^۱ - استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران / B_sarokhani@yahoo.com

^۲ - دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، گروه جامعه‌شناسی، ساری، ایران / T_hashemnejad@yahoo.com

۱- مقدمه

یکی از مفاهیم با اهمیت، پیچیده و جدید در دنیای امروز و در بسیاری از مباحث سیاسی، اجتماعی و اقتصادی موضوع و مفهوم امنیت است. (اخوان کاظمی، ۱۳۸۶، ۱۲) امنیت از نیازها و ضرورت‌های پایه‌ای فرد و جامعه تلقی می‌شود که فقدان و یا اختلال در آن، پیامدها و بازتاب‌های نگران کننده و خطرناکی به دنبال دارد. (ترابی و گودرزی، ۱۳۸۳، ۳۲) به طوری که، انسان مدنی برای زندگی در جمع و دستیابی به مراتب بالای رشد، نیازمند امنیت و آرامش خاطر است که با رشد و نمو جرایم و انحرافات اجتماعی، زمینه‌های ناامنی و شکل‌گیری کجروی در سطح جامعه بیشترین دلهره را ایجاد می‌کند. (جاوید، ۱۳۸۵، ۱۱۹)

از این رو، امنیت اجتماعی برای آحاد جامعه از بسیاری از موضوعات دیگری که ممکن است مهم تلقی شود، ضروری‌تر است. بنابراین، یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که امنیت را ارتقا می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، سرمایه اجتماعی است (راموز، ۱۳۸۳، ۸۸) سرمایه اجتماعی و نمود آن در ارتباط با مقولاتی نظیر پیشگیری و کاهش جرایم، خشونت و تضاد در یک جامعه، سوء مصرف مواد مخدر، خودکشی و بسیاری از معضلات اجتماعی نشان از رابطه تنگاتنگ مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با فضا سازی امنیت اجتماعی در جامعه دارد. (بهزاد، ۱۳۸۵، ۴۹)

اهمیت سرمایه اجتماعی در کنار وضعیت روابط همسایگی در لایه‌های مختلف عامل مهمی در تبیین واریانس‌های احساس ناامنی در جامعه دارد. (Lindstrom & Others, 2003: 1111) از این رو، سرمایه اجتماعی یکی از فاکتورهایی است که نقش بسیار مهمتری از سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی در جوامع داشته و در غیاب سرمایه اجتماعی و بدون آن پیمودن مسیر توسعه فرهنگی، اقتصادی و امنیتی دشوار و یا غیرممکن می‌باشد. ارزش‌های واحد می‌تواند به انسجام اجتماعی کمک کرده و در نتیجه نظم اجتماعی که زیربنای امنیت اجتماعی است را فراهم کند، ضمن آن که امنیت در همه زمینه‌ها بدون مشارکت و همیاری مردم و اقشار مختلف جامعه امکان‌پذیر نمی‌باشد. لذا فقدان و یا کاهش سرمایه اجتماعی منجر به بروز معضلات، بحران‌ها و تعارضات متعدد اجتماعی می‌گردد. (امینی، ۱۳۸۶، ۱) احساس امنیت فرآیند روانی- اجتماعی است که صرفاً بر افراد تحمیل نمی‌شود بلکه اکثر افراد جامعه بر اساس نیازها، علائق، خواسته‌ها و توانمندی‌های شخصیتی و روانی خود در ایجاد و از بین بردن آن نقش اساسی دارند. (بیات، ۱۳۸۸، ۳۲) نکته‌ای که بایستی به آن توجه شود، نقش و اهمیت وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه در بعد ذهنی در کنار وجود امنیت در بعد عینی است و به همین دلیل، برخی از کارشناسان احساس امنیت را مقدم بر وجود عینی امنیت معرفی می‌کنند. (کرامتی، ۱۳۸۵، ۱۵۱) مازلو در طبقه‌بندی هرم نیازهای اساسی انسان، نیاز به ایمنی را در طبقه‌ی دوم سلسله مراتب نیازها رتبه‌بندی نموده و امنیت را

شامل امنیت شخصی در برابر جرائم، امنیت مالی و شغلی، بهداشت و سالم بودن، امنیت در برابر حوادث و... قرار داده است. (سام آرام، ۱۳۸۸، ۲۱) کارن هورنای نیز برای نیاز به امنیت، بیش از نیاز به ارضاء که شامل برخی نیازهای فیزیولوژیکی اساسی هستند، اهمیت قائل شده است به تعبیری آنچه در تعیین شخصیت نقش اساسی دارد، نیاز به ایمنی است که منظور او از آن، داشتن امنیت و رهایی از ترس است. (گلزاری، ۱۳۸۵، ۸۵) در رابطه با احساس امنیت تحقیقات انجام گرفته توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۷۹ نشان از وجود احساس امنیت در بین زنان بیشتر از مردان، در بین متأهلین بیشتر از مجردین، در بین افراد شاغل بیشتر از بیکاران و در بین افرادی با سطح تحصیلات پایین بیشتر از افراد تحصیل کرده دارد. (رجبی پور، ۱۳۸۴، ۹۷) با این اوصاف، افراد مختلف با توجه به تنوع محیط پیرامون، بینش متفاوتی از مقوله‌ی امنیت داشته و احساس امنیت را با توجه به نظام اقتصادی، نظام سلامت و تجربه‌های فردی نا امنی، متغیر دانسته و دلهره‌ی ناشی از احساس نا امنی را بیشتر از لایه‌های عینی و واقعی نا امنی و وقوع جرم، در اذهان دارند. (Lindstrom & Others, ۲۰۰۸, ۱) در این راستا، سرمایه اجتماعی با فراهم کردن فضای اعتماد، همکاری بین گروه‌های اجتماعی را امکانپذیر ساخته و همین همکاری گروه‌ها و اعتماد بین آنها باعث می‌شود که منافع همگانی مانند امنیت اجتماعی، فراهم شده و هزینه‌های نظارت نهادهای رسمی نیز کاهش یابد. (فیروزآبادی، ۱۳۸۳، ۲۰۳) از طرف دیگر سرمایه اجتماعی از طریق کاهش هزینه‌های روابط اجتماعی باعث حل مسالمت‌آمیز تضادها و تفاوت‌های بین اشخاص و همچنین تضاد بین گروه‌های اجتماعی می‌شود. (چلبی، ۱۳۸۴، ۱۵)

بررسی‌های انجام گرفته در کشورهای مختلف بیانگر این است که عموماً احساس امنیت بین شهروندان در اکثر نقاط دنیا به نسبت وجود امنیت، پایین‌تر است. این نسبت در ایران در مقایسه با کشورهای انگلیس و استرالیا با توجه به میزان وجود امنیت بسیار پایین است. به عنوان نمونه در ایران نرخ سرقت منزل به ازای هر هزار منزل ۵، در انگلیس به ازای هر هزار منزل ۲۰ و در استرالیا به ازای هر هزار منزل ۲۵ است درحالی که میزان احساس امنیت شهروندان ایرانی نسبت به این دو کشور رقم پایین‌تری را نشان می‌دهد. (رجبی پور، ۱۳۸۴، ۹۶)

بررسی دیگری در زمینه وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان جرایم در ایران نشان می‌دهد که هرچه علاقه افراد به جامعه، اعتماد اجتماعی، داشتن روابط متقابل با دیگران و حس کمک و همیاری نسبت به دیگران در فرد زیاد باشد، به همان میزان از ارتکاب جرایم توسط افراد در جامعه کاسته می‌شود. (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴، ۳۷)

نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرایم اجتماعی و به تبع و در کنار آن از جهت زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تأثیرگذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می‌-

شود. (تقی‌لو، ۱۳۸۵، ۲۴۹) بنابراین، با توجه به نیاز هر جامعه در جهت وجود زمینه‌های شکل‌گیری احساس امنیت، در این مطالعه به بررسی روابط بین سرمایه اجتماعی (مؤلفه‌های آن) و احساس امنیت اجتماعی پرداخته شده است.

۲- چارچوب نظری

برخی از تئوری‌پردازان سرمایه اجتماعی آن را دارای دو بعد کیفی و کمی می‌دانند. از نقطه نظر این افراد، بعد کمی به بحث درگیری‌های مدنی و بعد کیفی آن به اعتماد اجتماعی می‌پردازد، از این نظر سرمایه اجتماعی کمیتی است که با لحاظ آن امکان ترمیم و بهگشت اجتماعی در عرصه‌ی اجتماعی به وجود آمده و بحث مشارکت را در زمینه‌های مختلف تقویت می‌نماید از نظر بعد کیفی نیز اعتماد و ابعاد آن، انسجام و همبستگی و ایجاد حس همدلی و یگانگی مثبت بین عناصر شبکه‌های اجتماعی امکان‌پذیر خواهد بود. (Rosenfeld and Others, ۲۰۰۱, ۲۸۵). دسته‌بندی مقاصد و آرای اندیشمندان علوم اجتماعی حکایت از این دارد که ردیابی پیشینه مفهومی سرمایه اجتماعی در آرای اندیشمندان متقدم و کلاسیک قابل ملاحظه است. کارل مارکس در کتاب «سرمایه» ترغیب پتانسیل گروهی و همبستگی کارگران با همدیگر را در قالب همبستگی از روی اجبار و ضرورت، جورج زیمل هنجارها و قواعد رفتاری را در بده بستان مناسبات بین‌افردی، امیل دورکهایم و بدنبال آن تاکوت پارسلونز با ارزش‌ها و هنجارها جهت اجرای بهینه‌ی تعهدات در فرآیند تعاملات و همکاری با همدیگر که مسایل ساختی شکل‌گیری سرمایه اجتماعی را در پی دارد و ماکس وبر در مفاهیمی که معطوف به اعتماد است به این امر پرداخته‌اند. (متولی، ۱۳۸۴، ۱۲۲-۱۲۰) به طور کلی اکثریت نظریه‌پردازان در حوزه‌ی سرمایه اجتماعی در مورد چندین شاخص اتفاق نظر دارند که از جمله: اعتماد و سطوح مختلف آن (عام، بنیادی و بینا شخصی)، احساس دل‌بستگی، احساس هویت، افزایش توانایی‌های فردی برای کنش، ارتباطات آزاد و مشارکتی، تعهدات و انتظارات، هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر، ظرفیت بالقوه اطلاعات، پیوندهای اجتماعی، توسعه شبکه‌های اجتماعی و... نظریه‌پردازان دیگری نیز در دوره‌ی معاصر این پدیده را از زوایای متفاوتی مورد توجه قرار داده‌اند: آنتونی گیدنز سرمایه اجتماعی را به معنای شبکه روابط، تعهد و اعتماد اجتماعی در جوامع سنتی، محدود و درون-گروه و در جوامع مدرن تعمیم یافته (عام) می‌داند. اعتماد عام به اصحاب تخصص یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی جدید و نوظهور در جوامع مدرن است که پایه اصلی حیات اجتماعی است. گیدنز مدرنیته متأخر را با فرآیندهای جهانی شدن، بازانندیشی و از جاکنندگی و تهی شدن ظروف زمان و مکان در قالب مفهوم فضا زمینه‌ساز کنش‌های از راه دور، تعاملات گسترده و اعتماد انتزاعی و تعمیم یافته می‌داند. این امر مفهوم سرمایه اجتماعی را از سطوح محلی و ملی به سطح گسترش می‌دهد. او سرمایه اجتماعی

جدید را از قدیم متفاوت می‌داند. در جامعه سنتی، زندگی مبتنی بر ایمان و قطعیت است و هیچ چیزی جز عامل خارجی آن را مختل نمی‌کند. ولی انسان مدرن زندگیش بر احتمالات و عدم قطعیت استوار است و لذا اعتماد او توأم با نوعی اضطراب و دلهره درونی است که ذات زندگی مدرن است. گیدنز در یکی از آثارش با عنوان «دگردیسی صمیمیت»، از نوعی سرمایه اجتماعی جدید با عنوان «رابطه ناب» یا رابطه به خاطر رابطه یاد می‌کند که در آن افراد عاری از هر نوع وابستگی اقتصادی، سیاسی، ایدئولوژیک و غیره بوده و صرفاً به خاطر مودت، عشق متقابل و با هم بودن به تشکیل خانواده اقدام می‌کنند که در آن هم فکری، همدلی، همکاری، اعتماد و احترام، بهره‌مندی و احساس لذت متقابل، جای هرگونه نابرابری اجتماعی و تبعیض جنسیتی را می‌گیرد. (عبداللهی، ۱۳۸۴، ۲۰۱-۹۹) «پیربورديو» سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از منابع بالفعل و بالقوه‌ای می‌داند که حاصل تملک شبکه پیاداری^۱ از روابط کم و بیش نهادی شده^۲ از طریق آشنایی‌ها و شناخت متقابل می‌باشد. از نظر بورديو شبکه‌های اجتماعی به خودی خود و به شکل طبیعی وجود ندارند بلکه بایستی از طریق روابط گروهی نهادینه شده ایجاد شوند، وی در تعریف خود دو عنصر عمده را خاطر نشان می‌کند:

۱- روابط اجتماعی این امکان را برای افراد به وجود می‌آورند تا یکدیگر را از نظر منابعی که در اختیار دارند، مورد ارزیابی قرار دهند.

۲) میزان و کیفیت این منابع را مشخص کنند. (Portes^۳, ۱۹۹۸، ۴)

بورديو چهار نوع سرمایه را شناسایی و مطرح کرده‌است که عبارتند از: سرمایه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سرمایه نمادین. شکل اقتصادی سرمایه بلافاصله قابل تبدیل به پول است مانند دارایی‌های منقول و ثابت یک سازمان. سرمایه فرهنگی، نوعی از سرمایه است که در یک سازمان وجود دارد مانند تحصیلات عالی‌ه اعضا سازمان که این نوع سرمایه نیز در برخی موارد و تحت شرایطی قابل تبدیل به سرمایه اقتصادی است. سرمایه اجتماعی که به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان توجه دارد و می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای رسیدن به سرمایه اقتصادی باشد و سرمایه نمادین که از شأن و حیثیت فرد سرچشمه می‌گیرد. بنابراین منظور بورديو از سرمایه اجتماعی عبارت است از روابط بین شخصی و اجتماعی مثبت و در عین حال مبتنی بر اعتماد. (Winter, ۲۰۰۰) کلمن برای سرمایه اجتماعی خصلتی ساختاری و تعاملاتی قائل است که کنشگران با عضویت در گروه و تعامل با سایر کنشگران با رعایت

^۱. Durable Network

^۲. Institutionalized

^۳. A. Portes

اصول و قواعد مورد پذیرش در آن گروه و جلب اعتماد دیگران، به اطلاعات مورد نیاز دست می‌یابند و در فرایند کنش از حمایت جمعی برخوردار می‌گردد. بنابراین سرمایه اجتماعی تسهیل کننده کنش‌هاست. در دیدگاه کلمن سرمایه اجتماعی نوعی فرصت پدید آمده از حیات جمعی است که می‌تواند درون گروهی یا بین گروهی باشد و کنش‌های کنشگران فردی یا جمعی را تسهیل نماید. (عبداللهی، ۱۳۸۵، ۲۰۲) کلمن با استفاده از مفهوم سرمایه‌اجتماعی به دنبال شناخت نقش هنجارها و ارزش‌ها در داخل خانواده یا شبکه‌های اجتماعی بوده تا از این طریق بتواند موجب تقویت سرمایه‌های انسانی شود. (متولی، ۱۳۸۴، ۱۲۳) آجاندر پورتر یکبار صادرات^۱ موفقیت‌آمیز جامعه‌شناسی، به سایر رشته‌ها را طی دو دهه‌ی اخیر، سرمایه اجتماعی معرفی می‌کند، به نظر پورتر، از این عامل برای تبیین علت تفاوت رفتارها و ایفای نقش بچه‌ها طی فرآیند ماس، فروپاشی خانواده، توسعه اقتصادی، کارآمدی دولت‌ها استفاده می‌شود. پورتر سرمایه اجتماعی را به‌عنوان منبعی تعریف می‌کند که امکان نظارت اجتماعی^۲، ارزیابی میانجی‌گرایانه خانواده^۳، ارزیابی میانجی‌گرایانه شبکه‌هایی غیر از خانواده وجود دارد.

وی با اشاره به اهمیت سرمایه اجتماعی متذکر می‌شود که بالا بودن سطح نمایش برنامه‌های مرتبط با رسانه‌های گروهی در کنار مشارکت مدنی مردم و بالأخره اعتماد اجتماعی تأثیر به‌سزایی در کمیت و کیفیت سرمایه اجتماعی دارد. (نادری، ۱۳۸۳، ۷۸) رابرت پوتنام سرمایه اجتماعی را با مؤلفه‌های؛

۱- وجود شبکه‌های اجتماعی که دربر گیرنده تعاملات انسانی در اجتماعات از طریق کلوب‌ها، انجمن‌ها، کلیسا و سازمان‌ها و شبکه‌های دیگر می‌باشد.

۲- درگیری مدنی: مشارکت افراد در فرآیندهای محلی و استفاده از شبکه‌های بالا.

۳- هویت مدنی: احساس مشارکت برابر در درون محله‌ها.

۴- روابط متقابل: کمک و مساعدت متقابل میان اعضای محله‌ها.

۵- اعتماد: نقطه مقابل ترس. (Krisotakis & Gamarnikow, ۲۰۰۴, ۴۴)

جین جاکوب صورتی از سرمایه اجتماعی را در قالب شبکه‌های فشرده در محدوده‌ی حومه‌ی قدیمی

1. Exports

2. Social Control

3. Family-Mediated Benefit

4. Civic identity

5. Reciprocity

و مختلط شهری توضیح داده و تصور وضعیت امن اجتماعی را به شکل شبکه‌های متراکم تعاملات اجتماعی به مثابه‌ی نوعی سرمایه متصور شده و فضای امنیتی را در محیط کنشی، دخیل دانسته است. (Ibid, ۴۳)

کلمن نیز با اشاره به اهمیت قواعد هنجاری و حضور آن به عنوان عنصر ممنوع کننده در داخل شبکه‌های اجتماعی در برابر انحرافات اجتماعی، این امکان را در جهت امنیت‌پروری در سطوح شبکه‌ای فراهم می‌سازد. (Colman, ۱۹۸۸؛ ۹۷) به تعبیری، سرمایه اجتماعی نوعی ویژگی تسهیل‌کنندگی در روابط اجتماعی دارد وجود سرمایه اجتماعی در ساختارهای اجتماعی باعث می‌شود محیطی خلق شود تا در آن امنیت بیشتری برقرار شود به نحوی که انسان‌ها از آرامش برخوردار شده و در روابط تعاملی خود با دیگران با کمترین اصطحکاک تنش‌های خود را برطرف کنند. (متولی، ۱۳۸۴، ۱۳۹-۱۳۸) از منظر جامعه‌شناسی، سطوح متعددی برای امنیت در نظر گرفته شده است که مهمترین آن امنیت در سطح خرد و کلان می‌باشد. دسته اول تعاریفی هستند که بر تهدید هویت جمعی تأکید دارند. ویور امنیت اجتماعی را توانمندی جامعه برای مراقبت از خصوصیات و ویژگی‌های بنیادین خود در شرایط تغییر و تهدیدات عینی تعریف کرده است وی امنیت اجتماعی را با نیاز به حفظ هویت مرتبط می‌داند. بوزان امنیت اجتماعی را به حفظ ویژگی‌های ارجاع می‌دهد که بر مبنای آن، افراد خود را عضو گروه خاص تلقی نموده‌اند. از دید آنها، امنیت اجتماعی عبارت است از توانایی گروه‌های مختلف صنفی، قومی، محلی و ... در حفظ هستی و هویت خود. در واقع بوزان و ویور امنیت را حالت فراغت از تهدید هویت جمعی و گروهی تلقی می‌کنند. (گروسی، ۱۳۸۶، ۲۹) دسته دوم تعاریف، امنیت را به عنوان فقدان هراس از ویرانی و تهدید ارزش‌های جامعه می‌دانند. اگر امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی برای حفظ زندگی اعضای جامعه و سپس حفظ راه و روش زندگی آنان بدانیم، بنابراین می‌توان امنیت اجتماعی را رفع تهدید از عنصر اتصال دهنده اعضای جامعه به یکدیگر در نظر گرفت. این نوع تعریف از امنیت شامل:

- امنیت حاصل فضای اجتماعی است.
- فضای اجتماعی سطح کلان یا دولت به معنای عام را دربر نمی‌گیرد.
- امنیت اجتماعی فقط به سطح امنیت فرد محدود نمی‌شود.
- امنیت اجتماعی بر مجموعه‌ای از افراد تأکید می‌ورزد که عنصر یا عناصری ویژه، مانند جنسیت، قومیت، مذهب و ... آنها را به هم مرتبط می‌سازد.
- زمانی که ارزش‌های اتصال دهنده افراد تهدید گردد امنیت متزلزل می‌شود. (همان)
- دسته سوم تعاریف از امنیت اجتماعی بر فراغت جمعی است که بر تهدید عمل غیرقانونی دولت یا دستگاه یا فرد و یا گروهی که در تمام یا قسمتی از جامعه به وجود آورده است، تأکید می‌ورزد. (همان)

احساس امنیت موضوعی روانشناختی است و وقتی انسان با شنیدن خبری در زمینه‌های گوناگون و یا مشاهده رفتار یا رخدادی که مستقیم یا غیرمستقیم با تعلقات و منافع مادی و معنوی وی در تضاد بوده و به‌نوعی خاطر جمععی، اطمینان، ایمنی، آسودگی و آرامش قلبی او را تحت تأثیر قرار داده و ذهن او را درگیر کرده، روبرو می‌شود در چنین شرایطی احساس نا امنی به وی دست خواهد داد به عبارت دیگر احساس امنیت عبارت از احساس آزادی نسبی از خطر که این وضع خوشایندی در افراد جامعه ایجاد و فرد در آن احساس آرامش جسمی و روحی می‌کند. (رجبی پور، ۱۳۸۴، ۹۳) آیزنشتاد مهمترین مسأله نظم اجتماعی برای دورکیم و تاحدودی تونیس، اعتماد و همبستگی اجتماعی است یعنی اینکه بدون انسجام و نوعی اعتماد، پایداری نظم اجتماعی ممکن نیست. (ازکیا، ۱۳۸۰، ۵) از این رو، اعتماد در روند احساس آرامش جسمانی و روانی و در نهایت امنیت اجتماعی مهم بوده است. (گیدنز، ۱۳۸۴، ۱۸۱) کلاس افه نیز همسو با گیدنز، سرمایه اجتماعی را دربرگیرنده روابط انجمنی، اطمینان به نهادها و اعتماد بین اشخاص و اقوام و خیرخواهی می‌داند و آن را به‌عنوان یکی از عوامل کارایی و توسعه اقتصادی، نظم و صلح جهانی، احساس امنیت و توسعه معرفی می‌کند. (عبداللهی، ۱۳۸۵، ۲۰۴-۲۰۳) با توجه به مطالب عنوان شده، این مقاله در صدد پاسخگویی به این سؤالات است که احساس امنیت اجتماعی در بین جوانان شهرساری تا چه اندازه است؟ احساس امنیت تا چه اندازه تحت تأثیر سرمایه اجتماعی است؟ و اثرات علی مؤلفه‌های سرمایه- اجتماعی یعنی مشارکت، روابط، انسجام و اعتماد اجتماعی روی احساس امنیت چقدر است و جهت و شدت این رابطه‌ها چگونه است؟

۳- روش تحقیق:

روش تحقیق در پژوهش حاضر با توجه به موضوع، اهداف و سؤالات تحقیق توصیفی پیمایشی و اسنادی می‌باشد. واحد تحلیل از این تحقیق فرد (جوانان ۲۹-۱۵) شهر ساری می‌باشند که این تحقیق به پیمایش و بررسی نگرش جوانان ۲۹-۱۵ سال شهرساری از پیامدهای ناشی از استفاده اینترنت در بین آنان می‌پردازد جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه جوانان ۲۹-۱۵ سال شهر ساری تشکیل می‌دهند که تعداد آنان ۶۵۳۲۶ نفر گزارش گردید. براساس نمونه‌گیری کوکران ۱۱۸ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب گردیدند. برای گردآوری اطلاعات در این تحقیق از روش پرسشنامه‌ای و کتابخانه‌ای استفاده گردد. آلفای کراباخ محاسبه شده برای پرسشنامه‌های سنجش سرمایه اجتماعی (۰/۸۵) و پرسشنامه احساس امنیت (۰/۸۳) بوده است که بیانگر آن است که سؤالات پرسشنامه از هماهنگی و پایایی بالایی برخوردار است به منظور آزمون فرضیات تحقیق از آزمون آماری ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

۴- فرضیه‌های تحقیق

- ۱- بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.
- ۲- بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.
- ۳- بین روابط اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین انسجام اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.

۵- آزمون فرضیات:

با توجه به سطح بخش متغیرهای مستقل و متغیر وابسته احساس امنیت اجتماعی از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید. در فرضیه اول چون ضریب همبستگی محاسبه شده (۰/۷۹۲) = آماره همبستگی محاسبه شده) در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ($\alpha = 0/05$)، و درجه آزادی $df = N - 2 = 116$ از ضریب همبستگی جدول بحرانی (۰/۱۹۵ = همبستگی جدول بحرانی) بزرگتر است، بنابراین فرضیه صفر (H_0) رد و فرضیه تحقیق قویاً توسط داده‌ها تأیید می‌شود، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که بین مشارکت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل با متغیر احساس امنیت اجتماعی

متغیرها مستقل	آماره همبستگی پیرسون (r)	مقدار احتمال P-Value
اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی	۰/۸۹۶	۰/۰۰۰
مشارکت اجتماعی	۰/۷۹۲	۰/۰۰۰
روابط اجتماعی	۰/۷۸۱	۰/۰۰۰
انسجام اجتماعی	۰/۸۳۹	۰/۰۰۰

در فرضیه دوم چون ضریب همبستگی محاسبه شده (۰/۸۹۶) = آماره همبستگی محاسبه شده) در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ($\alpha = 0/05$)، و درجه آزادی $df = N - 2 = 116$ از ضریب همبستگی جدول بحرانی (۰/۱۹۵ = همبستگی جدول بحرانی) بزرگتر است، بنابراین فرضیه صفر (H_0) رد و فرضیه تحقیق قویاً توسط داده‌ها تأیید می‌شود، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که بین اعتماد اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

در فرضیه سوم چون ضریب همبستگی محاسبه شده ($0/781 = \text{آماره همبستگی محاسبه شده}$) در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ($\alpha = 0/05$)، و درجه آزادی $df = N - 2 = 116$ از ضریب همبستگی جدول بحرانی ($0.195 = \text{همبستگی جدول بحرانی}$) بزرگتر است، بنابراین فرضیه صفر (H_0) رد و فرضیه تحقیق قویاً توسط داده‌ها تأیید می‌شود، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که بین روابط اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

در فرضیه چهارم چون ضریب همبستگی محاسبه شده ($0/839 = \text{آماره همبستگی محاسبه شده}$) در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ($\alpha = 0/05$)، و درجه آزادی $df = N - 2 = 116$ از ضریب همبستگی جدول بحرانی ($0.195 = \text{همبستگی جدول بحرانی}$) بزرگتر است، بنابراین فرضیه صفر (H_0) رد و فرضیه تحقیق قویاً توسط داده‌ها تأیید می‌شود، بنابراین با اطمینان ۹۵ درصد نتیجه می‌گیریم که بین انسجام اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

۶- نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادات

طبق تئوری دورکیم، پارسونز، گیدنز و آیزنشتاد و با در نظر گرفتن نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، بین انسجام اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد. طبق تئوری پارسونز، گیدنز، کلاس افه، بوردیو، کلمن، پاتنام و با استناد به نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، بین اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد. با استناد به تئوری گیدنز، کلاس افه، بوردیو، پاتنام و در نظر گرفتن نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، بین روابط اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد. مطابق با تئوری دورکیم، پارسونز، هابرماس، گیدنز، افه، بوردیو، کلمن، پاتنام و استناد به نتایج حاصل از تحقیق حاضر، بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد و طبق تئوری پاتنام و با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر، بین مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.

- افزایش مشارکت اجتماعی در بین جوانان باعث افزایش احساس امنیت نیز می‌شود از این رو برای ارتقای مشارکت اجتماعی و به تبع آن افزایش احساس امنیت اجتماعی، مهندسین فرهنگی و برنامه ریزان اجتماعی با زمینه‌سازی برای افزایش مشارکت در بین جوانان در مناسبت‌ها (جشن‌های گلریزان، کمک به مستمندان در اعیاد اسلامی، استفاده از کمک‌های مردمی مختلف و به صحنه کشیدن مردم برای کارهای جمعی و عمومی می‌توانند گام مؤثری در این زمینه بردارند.

- هرچه اعتماد اجتماعی در بین جوانان بیشتر باشد احساس امنیت نیز ارتقا خواهد یافت. در این زمینه جهت بسترسازی برای اعتماد و به تبع آن افزایش احساس امنیت، معماران فرهنگی و برنامه‌ریزان

اجتماعی با تقویت پایه‌های اعتماد بنیادین در بین افراد جامعه می‌تواند اعتماد عام را هم در بین جوانان و مردم و هم در بین نهادهای دولتی افزایش داده و از این طریق احساس امنیت را نیز تقویت کند. از سوی دیگر نظارت بر تعاملات روزمره و کنترل آنها توسط نیروی انتظامی به منظور کاهش آسیب-پذیری روابط اجتماعی، نقش مؤثری در بالابردن اعتماد اجتماعی دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود نیروی انتظامی با اجرای دقیق وظایف خود به بالا رفتن اعتماد اجتماعی و به تبع آن بالا رفتن احساس امنیت اجتماعی کمک کنند.

- طبق نتایج تحقیق افزایش روابط اجتماعی در بین جوانان باعث افزایش احساس امنیت می‌شود و از این رو نهادهای آموزشی (مدارس و دانشگاه‌ها) با آموزش روابط سهل و آسان و رسانه‌های جمعی بخصوص صدا و سیما در مقام فرهنگ‌سازان جامعه با تولید و پخش برنامه‌های متنوع و برجسته ساختن مزایای این نوع روابط می‌توانند در جهت بسترسازی برای تقویت روابط اجتماعی در بین مردم گام مؤثری بردارند.

- یافته‌های تحقیق نشان می‌دهند که با افزایش انسجام اجتماعی احساس امنیت نیز افزایش می‌یابد. از این رو نهادهای آموزشی مثل مدارس و دانشگاه‌ها با آموزش و ترویج زمینه‌های ارتقای انسجام در بین خانواده‌ها و همچنین افراد جامعه و همچنین صدا و سیما با تولید و پخش برنامه‌های مختلف در جهت فرهنگ‌سازی در بین مردم برای کمک و همیاری به دیگران و تقویت انسجام بین آنها می‌توانند نقش مؤثری داشته باشند و از این طریق در بالابردن احساس امنیت نیز گام بردارند.

- طبق نتایج به دست آمده از تحقیق هرچه سرمایه اجتماعی در بین جوانان بیشتر باشد احساس امنیت نیز بیشتر خواهد بود. در این زمینه پیشنهاد می‌شود برنامه‌ریزان فرهنگی و اجتماعی و سایر نهادهای مربوطه با برنامه‌ریزی دقیق و سنجیده و با تقویت چهار شاخص عمده سرمایه اجتماعی که در بالا عنوان شد در ارتقای احساس امنیت گام بردارند.

فهرست منابع:

- ۱- اخوان کاظمی، بهرام، (۱۳۸۶)، امنیت و ابعاد آن در قرآن، فصلنامه‌ی مطالعات اسلامی، شماره ۷۵، ص: ۳۹-۱۱.
- ۲- آرون، ریمون، (۱۳۸۲)، مراحل اساسی اندیشه در جامعه‌شناسی، ترجمه باقر پرهام، انتشارات علمی فرهنگی، چاپ ششم.
- ۳- اجتهادی، مصطفی، (۱۳۸۳)، دامنه کنش متقابل اجتماعی، پژوهشنامه علوم انسانی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۴۲- ۴۱، صص: ۱-۱۲.

- ۴- ازکیا، مصطفی، (۱۳۸۰)، بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان، نام علوم اجتماعی، شماره ۱۷، صص: ۳۱-۳.
- ۵- ازکیا، مصطفی، (۱۳۸۰)، بررسی رابطه انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی سازمان یافته روستائیان در نواحی روستایی شهر کاشان، فصلنامه اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال نهم، شماره ۳۶.
- ۶- امیر کافی، مهدی، (۱۳۸۰)، اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن، نمایه پژوهش، انتشارات معاونت پژوهشی و آموزشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۷- بیات، بهرام، (۱۳۸۸)، بررسی عوامل مؤثر بر احساسات امنیت شهروندان تهرانی، (با تأکید بر رسانه‌های جمعی، عملکرد پلیس و بروز جرائم)، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال اول، شماره اول، صص: ۵۵-۳۱.
- ۸- بهزاد، داوود (۱۳۸۱)، سرمایه اجتماعی بستری برای ارتقای سلامت روان، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۶.
- ۹- تقی‌لو، فرامرز، (۱۳۸۵)، رابطه بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۳۲، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۱۰- ترابی، یوسف و آیت گودرزی، (۱۳۸۳)، ارزش‌ها و امنیت اجتماعی، فصلنامه دانش انتظامی، سال ششم، شماره دوم، صص: ۴۶-۳۱.
- ۱۱- توسلی، غلامعباس و مرضیه موسوی، (۱۳۸۴)، مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید، نام علوم اجتماعی، شماره ۲۶.
- ۱۲- تولائی، مریم، (۱۳۸۵)، عوامل مؤثر بر روابط اجتماعی، از سایت www.aftab.ir.
- ۱۳- چلبی، مسعود و محمد مبارکی، (۱۳۸۴)، تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطح خرد و کلان، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲.
- ۱۴- رجبی پور، محمود، (۱۳۸۴)، درآمدی بر عوامل مؤثر بر احساس امنیت، کنکاشی بر جنبه‌های مختلف امنیت عمومی و پلیس، مجموعه مقالات ۲، معاونت پژوهش دانشگاه علوم انتظامی.
- ۱۵- رفیع پور، فرامرز، (۱۳۷۵)، جامعه- احساس- موسیقی، شرکت سهامی انتشار، تهران.
- ۱۶- راموز، ملیحه (۱۳۸۳)، تربیت بدنی و امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره سوم.
- ۱۷- سام آرام، عزت‌الله (۱۳۸۸)، بررسی رابطه‌ی سلامت اجتماعی و امنیت اجتماعی با تأکید بر رهیافت پلیس جامعه محور، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال اول، شماره اول، صص: ۲۹-۹.
- ۱۸- شرافتی پور، جاوید، (۱۳۸۵)، بررسی انتشار اخبار خشونت‌آمیز در مطبوعات و تأثیر آن بر احساس نا امنی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال دوم، شماره ۷ و ۶.

- ۱۹- عبداللهی، محمد، (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی در ایران (وضعیت موجود)، دورنمای آینده و امکان شناسی گذار، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، ۲۵.
- ۲۰- صادقیان، سید جلال، (۱۳۸۴)، درآمدی بر امنیت و ابعاد و گستره آن، کنکاشی بر جنبه‌های مختلف امنیت عمومی و پلیس، مجموعه مقالات ۲، معاونت پژوهش دانشگاه علوم انتظامی.
- ۲۱- فیروزآبادی، سیداحمد و حسین ایمانی جاجرمی، (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی- اجتماعی در کلان شهر تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.
- ۲۲- قدیمی، مهدی، (۱۳۸۶)، بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه- های شهر زنجان، پژوهشنامه علوم انسانی، شماره ۵۳.
- ۲۳- کرامتی، مهدی، (۱۳۸۵)، بررسی میزان احساس امنیت در بین شهروندان کشور (پیمایش دوم)، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال دوم، شماره ۷ و ۶.
- ۲۴- کسل، فیلیپ، (۱۳۸۳)، چکیده آثار آنتونی گیدنز، ترجمه حسن چاوشیان، انتشارات نشر ققنوس.
- ۲۵- گروسی، سعیده (۱۳۸۶)، بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت)، فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، شماره دوم.
- ۲۶- گلزاری، محمود، (۱۳۸۵)، تبیین روانشناختی امنیت (امنیت از دیدگاه روانشناختی)، مجموعه مقالات همایش بررسی نقش روان شناسی، مشاوره و مددکاری اجتماعی در تأمین و توسعه امنیت روانی- اجتماعی، شماره اول، صص ۸۵-۱۱۰.
- ۲۷- متولی، رضا، (۱۳۸۴)، چشم‌انداز نظری سرمایه اجتماعی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره اول.
- ۲۸- موذن جامی، محمدهادی، (۱۳۸۴)، تأملی در مفهوم نظم و امنیت عمومی و عوامل مرتبط با آن، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره اول.
- ۲۹- نمایان، پیمان و محمود جلالی، (۱۳۸۵)، امنیت عمومی در پرتو مشارکت مردمی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره چهارم و پنجم.
- ۳۰- نادری، حمدالله، (۱۳۸۳)، سنجش میزان بی تفاوتی اجتماعی در بین دانشجویان کارشناسی دانشگاه تبریز، پایانامه کارشناسی ارشد، دانشکده ی علوم اجتماعی و انسانی، تبریز.
- 31-Coleman, J.S(1988), Social Capital in the Creation of Human Capital, American Journal of Sociology, PP: s 95- 120.
- 32- Krisotakis, G & Gamarnikow , E (2004), What is social capital and how does it relate to health? International Journal of Nursing Studies, Vol. 41, pp: 43-50.

- 33- Lindstrom, M and Others(2008). Social capital, anticipated ethnic discrimination and self-reported psychological health: A population- based study, *Social Science & Medicine*, Vol. 66 No. 1, pp: 1-13.
- 34- Lindstrom, M and Others(2003). Social capital and sense of insecurity in the neighbourhood: a population-based multilevel analysis in Malmö, Sweden, *Social Science & Medicine*, Vol. 56 No. 5, pp: 1111-1120.
- 35- Portes, A (1998), *Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology*, *Annual Review of Sociology*, Vol. 24, pp: 1-24.
- 36- Rosenfeld, R, Messner, F and Baumer, E(2001). Social Capital and Homicide, *Social Forces*, Vol. 80, Issue. 1, pp: 286-309.
- 37- Winter, In. (2000). Towards a Theorised Understanding of Family Life and Social Capital. www.aifs.org.au.

Archive of SID